

PASTORALA „DE LA INIMĂ LA INIMĂ”, DIN OCTOMBRIE 1940, A EPISCOPULUI NICOLAE COLAN - 70 DE ANI DE LA DICTATUL DE LA VIENA -

Pr. dr. Dorel Man

Key words: Transylvania, Vienna Dictate, Orthodox Church, Nicolae Colan Bishop, pastoral letter

Abstract. The pastoral letter „From heart to heart”, in October 1940, Bishop Nicolae Colan- 70 years after the Vienna Dictate

In our Holy Church, during the hortiste occupation, a man who watched, „search”, advising and helping the needy Orthodox believers in their country, became „foreign country”, was bishop Nicolae Colan. The young bishop only 47 years has only his faith, a very solid piece of theological knowledge and an unshakeable determination that God only gives its elected officials. Such a man has used this extraordinary gift to spread hope among the faithful, to keep awake faith in God and escape the oppressors who behaved worse than pagans. His guns were: eloquence, inspired preaching, word building and especially tireless pastoral work.

După Dictatul de la Viena de la 30 august 1940, nord – vestul Transilvaniei (incluzând orașe precum Cluj, Oradea, Satu-Mare, Baia -Mare, Tg. Mureș și teritoriul actualelor județe Harghita și Covasna) au fost smulse din trupul țării. Puterile fasciste ce dominau Europa, Germania și Italia au impus României să cedeze Ungariei aceste pământuri străvechi românești sub pretextul că Ungaria a fost „nedreptățită” prin tratatul de la Trianon. Nu intenționăm să comentăm acest dureros episod pentru România și pentru români, dar ne programăm să prezentăm câteva aspecte legate de urmările acestui eveniment tragic și implicarea Episcopului Nicolae Colan cu „armele” și „puterile” sale, în această situație deznădăjduită pentru neamul românesc.

Prima urmare a Dictatului de la Viena a fost instaurarea unui regim sever de ocupație, următorul pas a fost, aproape firesc refugierea a numeroși români printre care preoți și intelectuali, precum și alte cate-

gorii de oameni în România. Aceștia au luat drumul dureros și amar al exilului, fie că li s-a impus acest lucru de către noile autorități în mod explicit și deci fără putință de a alege sau de a schimba ceva, fie că s-au simțit amenințați de tăvălugul necruțător al hortismului revanșard. Soarta tragică a numeroși români asasinați în nord-vestul Transilvaniei în această perioadă a fost dureroasă și bine cunoscută încât nu putem să nu înțelegem dorința acelor bieți refugiați de a simți „pământ tare românesc” sub tălpi și să le aprobăm cu totul eforturile de a-și părăsi vetrele străbune și de a căuta protecție și adăpost, atât timp cât, în felul acesta, și-au salvat viețile.

Trebuie să remarcăm că majoritatea populației a rămas pe loc, fie că au fost intelectuali, țărani sau meșteșugari. Aceștia au avut de înfruntat direct nedreptatea, prigoana, ura sau chiar furia ucigașă a autorităților statului hortist, la care s-au adăugat uneori excesele unor grupuri locale,

reduse numeric. Dorința de răzbunare, de a face rău, a unor mici grupuri de maghiari localnici, încurajați de autoritățile hortiste a fost cu totul de neînțeles, avându-se în vedere conviețuirea pașnică, fără violență sau prigoană, dintre români și unguri în perioada 1919 – 1939, când aceste pământuri au fost parte, pe bună dreptate, din România întregită. Vremuri extrem de grele pentru românii aflați vremelnice sub stăpânirea necruțătoare! Cine să-i apere pe românii rămași în nod-vestul Transilvaniei? La cine să apeleze cei mulți și oprimați, pentru mângâiere, sfat sau ajutor? În lipsa autorităților militare, administrative și politice românești retrase pe teritoriul regatului României, firesc, românii au găsit alinarea în sânul Bisericii.

În cazul Sfintei noastre Biserici, în perioada ocupației hortiste, a vegheat, a „căutat”, a povățuit și ajutat credincioșii ortodocși aflați în nevoie în țara lor, devenită „țară străină”, a fost vlădica Nicolae Colan. Despre activitatea înaltului ierarh în perioada 1940-1944 avem un pertinent și exhaustiv studiu al unui avizat cunoscător al problemei, profesorul universitar Alexandru Moraru¹.

Cu o foarte bună cunoaștere a detaliilor sunt prezentate în acest studiu împrejurările istorice potrivnice exercitării cultului ortodox într-o eparhie greu lovită de măsurile luate de autoritățile hortiste. Autorul a făcut apel la actele și documentele oferite de arhivele episcopiei, respectiv rapoartele generale ale Adunării *eparhiale* din acea perioadă, unde sunt consemnate precis toate amănunțele, cifrele, datele privitoare la activitatea episcopiei. Bineînțeles că pe toate aceste acte și-a pus pecetea inconfundabilă personalitatea ierarhului. Sunt marcate și analizate

succesiv domeniile mari care au beneficiat de atenția conducătorului eparhiei: sectorul bisericesc, sectorul cultural și sectorul economic.

Îndeplinindu-și misiunea de conducător al eparhiei, dar și vocația de cărturar și implicit de lider de necontestat al românilor rămași pe teritoriile strămoșești vremelnice cotropite, vlădica Nicolae Colan a fost, îndrăznim să afirmăm, o prezență mai mult decât activă, am zice una providențială pentru credincioși. A fost pentru ei un simbol și o speranță cu atât mai mult cu cât armele sale s-au impus ca foarte eficiente deși nu păreau amenințătoare pentru ocupanți. Tânărul episcop de numai 47 de ani nu dispunea decât de credința sa, de un foarte solid bagaj de cunoștințe teologice și de o hotărâre de nezdruccinat pe care Dumnezeu o hărăzește numai aleșilor săi. Un astfel de om a folosit această înzestrare extraordinară pentru a răspândi în rândurile credincioșilor speranța, a ține trează credința în Dumnezeu și în scăparea de asupritorii ce se purtau mai rău decât păgânii. Revenind la armele sale, ele au fost: elocința, predica inspirată, cuvântul de zidire și mai ales neobosita activitate pastorală. Prin vizitele sale în tot cuprinsul eparhiei a însuflețit comunitățile de credincioși insuflându-le credința puternică, speranța mângâietoare și răbdarea în așteptarea unor vremuri mai bune.

Foarte interesant este faptul că toată activitatea de „rezistență” a Bisericii Ortodoxe din nord-vestul Transilvaniei, aflată sub oblăduirea episcopului Colan a fost planificată cu precizia și cu rapiditatea cu care un mare general își pregătește o campanie victorioasă. Imediat după dictatul de la Viena, într-o perioadă când informațiile circulau mai greu, când consultările cu forurile superioare erau mai dificil de realizat datorită mijloacelor de comunicare, Biserica ortodoxă și vlădica Nicolae s-au mișcat cu uluitoare repezi-

¹ Pr.Prof.Dr. Alexandru Moraru, „Aspecte din activitatea ierarhului Nicolae Colan din perioada 1940-1944”, în *Omagiu Mitropolitului Nicolae Colan (1893-1993)*, Cluj Napoca, 1995, pag.101-113

ciune, pe care numai primejdia iminentă o generează.

Să dăm cuvântul aceluiași cercetător neobosit al arhivelor eparhiei: „Cel dintâi act al Episcopului Nicolae Colan, după Dictat (1940) a fost acela al întemeierii unui Vicariat Ortodox român la Alba Iulia, în 6 septembrie 1940 prin Decizia nr. 5414/1940” - este de remarcat promptitudinea de care vorbeam, adică mai puțin de șapte zile - (n.n. D.M.). Prin această hotărâre s-a urmărit ca Vicariatul să se îngrijească de cele șapte protopopiate formate din 201 parohii și 35 filii, cu 172805 credincioși, care au aparținut Eparhiei Clujului rămase în România. În fruntea Vicariatului a fost numit Protopopul Alexandru Baba, ajutat de protopopii Romul Popa din Luduș, Iosif Pop din Aiud și de către un număr de șase mireni.

Prin înființarea Vicariatului din Alba-Iulia grija Episcopului Nicolae Colan putea să se îndrepte aproape în totalitate spre reorganizarea vieții religioase-administrative, cultural-spirituale a Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania de sub stăpânirea străină”². (p. 102)

Iată astfel că Episcopul Colan, ca un bun strateg și-a asigurat spatele, l-a „predat” unor oameni de încredere pentru a-și dedica activitatea celor care au mare nevoie de sprijinul său.

Sunt amintite în studiul vizat demersurile făcute de episcop la autoritățile de la Budapesta pentru a lua sub oblăduirea sa toate parohiile românești rămase sub stăpânirea maghiară: „Episcopul Nicolae Colan a luat sub oblăduire întreaga Eparhie a Maramureșului (fiindcă episcopul Vasile Stan a fost nevoit să se refugieze), Episcopia Oradiei (partea de sub stăpânirea străină), din cauza expulzării forțate a Episcopului Nicolae Popovici, precum și cele trei protopopiate din zonele Mureș, Harghita și Covasna. În afară de acestea,

un număr de 17 parohii ortodoxe românești au rămas în Ungaria trianonică (este vorba de teritoriul Ungariei după Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920 (n.n. D. M.) neputându-se lua contact cu ele în toată perioada celor patru ani de ocupație.”³

Iată cum se deschidea în fața slujitorilor Bisericii ortodoxe din nord-vestul Transilvaniei și a păstorului lor perspectiva unei activități extraordinare, implicând un volum de muncă și de dăruire uriaș. Activitatea bisericească din această Eparhie devenită mare „cât o țară” era amenințată și de expulzarea sau refugiul unor fruntași ai bisericii în România.⁴ Aceste probleme nu l-au speriat pe vlădică. Înconjurat de puținii oameni ai Bisericii și-a început apostolatul, iar eparhia sa, ce se întindea din sud-estul Transilvaniei, din Țara Bârsei, ne referim la parohiile din județele Harghita și Covasna, și până la parohiile uitate din pusta Ungariei a fost vizitată cu mare dăruire de arhipăstorul ei sufletesc. Comunitățile de credincioși îi așteptau cuvântul ca însetații în pustie, iar vlădica nu i-a dezamăgit.

*

În cele ce urmează prezentăm scrisoarea pastorală, tipărită în revista „Viața Ilustrată”, publicație a episcopiei. Pastorala a ajuns, înainte de a fi publicată, în toate parohiile din eparhie, fiind citită credincioșilor în biserici de către preoți parohi.

În comunicatul intitulat „De la inimă la inimă”, din octombrie 1940, Episcopul Nicolae Colan al Clujului povățuiește poporul român din Ardealul de Nord prin cuvinte de mângâiere și pace având în vedere judecata nedreaptă de la Viena care a împărțit Ardealul în două: „Vă îndemn deci, iubiiții mei fii sufletești, să lepădați din sufletul vostru orice nădejdi de răzbunare, (...) Alungați orice temere și orice

² *Ibidem*, p. 102.

³ *Ibidem*, p.103.

⁴ *Ibidem*.

gând rău prin leacul dumnezeiesc al rugăciunii și al muncii stăruitoare.(...).Preoți, frați împreună-slujitori, stați cu căldură și jertfă lângă poporul vostru credincios. Fiilor credincioși, stați cu ascultare lângă părinții voștri cei duhovnicești. Întăriți-vă unii pe alții cu iubire frățească, (...) și să ne păstrăm în <noua patrie> curățenia și frumusețea sufletului nostru ortodox și românesc”.

La Episcopul Nicolae Colan cuvântarea a fost o componentă de temelie în lucrarea pastorală desfășurată prin prezența sa la sfințiri de biserici, hramuri, vizite canonice, cercuri religioase și oriunde a fost nevoie să fie în mijlocul poporului român din Transilvania în anii grei ai războiului 1940-1944.

Constatăm că se conturează o nouă linie a discursului și a demersului pastoral, o dimensiune pacifistă și în același timp profund dătătoare de speranțe: „atunci când socotim că suntem părăsiți de ajutor omenesc, atunci când socotim că suntem în latura și umbra morții, atunci Domnul prin Biserica mântuirii Sale și prin legiuitorii săi, ne întind mâna, ne împreună pe toți cei de o credință și atunci nu mai suntem nici puțini, nici slabi, ci, prin harul și prin lucrarea cea tainică a harului, ne simțim mulți și întăriți”⁵.

Cuvintele episcopului sunt „de mângâiere, de povățuire și de întărire” fiind atent la buna desfășurare a vieții bisericești „în orice chestiune adusă de valul timpului pe scena actualității”⁶ în slujba clerului și a credincioșilor din Transilvania. În vizitele sale canonice din această perioadă Episcopul Nicolae Colan învață poporul afirmând cu tărie că: „a asculta de poruncile și rânduielile omenești, hotărât că este bine și folositor, dar uneori

poți să te înșeli în ele. Ci, acela care ascultă de Fiul lui Dumnezeu care a venit să mântuiască nu se înșalălă niciodată”⁷.

Menținerea păcii, a bune înțelegeri sunt valorile propuse credincioșilor, desigur în vederea păstrării speranței. Prezența sa extraordinară, în parohiile unde autoritățile își fac simțită prezența amenințătoare și unde românii ortodocși aveau nevoie de încurajare, este cu promptitudine prin toate punțile către autorități și către bisericile creștine surori pentru pace și înțelegere între creștini. Biserica noastră strămoșească este numită „Corabia mântuitoare pe valurile acestei vieți” și „mama noastră ocrotitoare”, iar credincioșii au la îndemână „leacul dumnezeiesc al rugăciunii și al muncii stăruitoare” și astfel pot umple sufletul cu „nădejdea în Domnul” că într-adevăr Biserica lui Hristos „ne împreună și acolo unde alte puteri despart, că ea zidește și atunci când alte puteri surpă”⁸.

*

Redarea documentului

„Și în clipele grele prin care trecem, gândul meu și dragostea mea de părinte sufletesc este la voi. La voi este și grija mea întregă. Din ea izvorăsc cuvintele de mângâiere, de povățuire și de întărire pe care vi le trimit și pe care vă rog să le ascultați și să le urmați cu luare aminte.

Judecata de la Viena a împărțit Ardealul în două. Prin ea ați fost despărțiți și voi, iubirii mei fii sufletești. Unii ați rămas în România, iar alții veți trăi de aici înainte în cuprinsul statului ungar. Jertfa acestei împărțiri s-a dus cu bunul gând de a păstra pacea măcar în acest ostrov al pământului,

5 Tribuna Ardealului , Anul II,, Nr. 261, Duminică, 10 august, 1941, p. 3,

6 Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, „Revista Teologică”, Sibiu, 1936., Nr. 7-10, p. 261.

7 Tribuna Ardealului, Anul II, Nr. 264, joi 14 august, 1941, p. 3.

8 „Tribuna Ardealului”, Anul II. Nr. 228, joi 3 iulie 1941, p. 3.

pe care voința lui Dumnezeu a rânduit să trăiască împreună, în pace, fiii națiunii românești și ai celei maghiare.

De aceea, dragii mei, pace și bună înțelegere să fie între voi toți; pace și încredere în purtarea de grijă a Părintelui ceresc, care ne-a certat de multe ori, dar niciodată nu ne-a părăsit.

Mântuitorul ne îndeamnă să aducem orice jertfă pentru așezarea păcii între oameni. Iată a sosit vremea să dăm dovadă de dragostea noastră pentru învățătura Mântuitorului și să ne purtăm – în aceste clipe ca și-n toate zilele vieții noastre - după poruncile Lui.

Vă îndemn deci, iubii mei fii sufletești, să lepădați din sufletul vostru orice deznădejde, ori ce ură, ori ce gând de răzbunare. Strângeți cu bucurie curată orice mână, care vi se întinde în numele păcii. Alungați orice temere și orice gând rău prin leacul dumnezeiesc al rugăciunii și al muncii stăruitoare. Umpleți-vă sufletul cu nădejdea în Domnul, căci „toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de la El este”.

Fiți ascultători față de stăpânirea legiuită și mai presus de toate fiți fiii devotați ai Bi-

sericii noastre strămoșești. Ea este orânduia să ne fie corabie mântuitoare pe valurile acestei vieți. Ea este mama noastră ocrotitoare. Urmați deci sfaturile celor ce -prin darul Duhului Sfânt- sunt puși să cârmuiască corabia Bisericii și să fie păstori turmei celei cuvântătoare.

Preoți, frați împreună slujitori, stați cu căldură și jertfă lângă poporul vostru credincios.

Fiilor credincioși, stați cu ascultare lângă părinții voștri cei duhovnicești.

Întăriți-vă unii pe alții cu iubire frățească. Rugați-vă pentru mine și eu mă voi ruga pentru voi cu nezdruccinată nădejde, că bunul Dumnezeu ne va ajuta să ne păstrăm și în noua patrie curățenia și frumusețea sufletului nostru ortodox și românesc.

„Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu Voi cu toți”.

Data în reședința noastră episcopescă din Cluj, Septembrie 1940.

Al vostru, al tuturor, de tot binele voitor
† NICOLAE, episcop.¹⁹

9 „Viața Ilustrată”, Anul VII,, Cluj, octombrie 1940, Nr. 8, p. 1.